

grega (Pok., IEW, 985). Però el joc apofònic i morfològic dins el germànic, i l'extensió geogràfica dins aquesta família, no deixa cap dubte sobre l'existència de l'arrel des de l'*urgermanisch*. — ³ PSW III, 254 (cf. Rayn. III, 170) i ELevy, ASNSL CXIV, 92-3. No hi ha una variant oc. *espelar*, com ja veu darrerament Levy: no sols en els passatges citats per Rayn., sinó en el de Daniel i el de Peire d'A. citats en el PSW hi ha subjuntiu on entengueren indicatiu o viceversa. En el de G. de Peitieu, que Levy no acaba d'entendre, el sentit deu ser obscè: *coutel* que talla o obre una «pessa» (de carn femina): «els altres se'n vanten, ell ho fa».

Espellissar, espellofar, espellonar, espellonós, espellotlar, espellotit, V. pell Espellucar, espellugar, V. pellucar

ESPELMA, 'candela d'ús domèstic', primitivament aplicat només a les d'estearina o d'esperma de balena: aquest fou l'ús més antic, i fou aquesta matèria el que li donà nom; *esperma*, aplicat sigui al semen de la balena o de tot altre animal, es prengué del ll. *sperma*, -*ātis*, i aquest, del gr. *σπέρμα*, -*ατος*, 'llavor, semença', derivat de *σπερῶ* 'jo sembro'; la variant amb -*l*, que s'aplicà també a l'esperma de balena, li ve probablement del verb ESPALMAR 'calafatejar una embarcació, untant-la amb sèu i matèries semblants', perquè l'esperma de balena fou també una d'aquestes. □ 1.ª doc.: *esperma* 'candela', 1879, Noller; *espelma* id., c. 1875, Vidal i Valenciano; *esperma* 'semen', c. 1500.

No va recollir *espelma* cap diacc. fins a 1917 el DOrt. Però ja va usar-lo Vidal i Valenciano en la seva novel·la costumista: «en l'extrem del poble, distingia's en mitj de les tenebres l'informe conjunt de l'envelat, mercès a la llum de les *espelmes* que cremaven en les aranyes» (*Rosada d'estiu*, 249). Noller en aquest sentit va usar *esperma*: «les *espermes* feyan una llum més blanca y més prima» (*Croquis al Natural*, 116).

Per al semen humà es llegeix *esperma* en la Bíblia catalana del S. xv (B. Nat. P.), citada DBal.: «Parlà Déu a Moysén dient: parlats als fills de Israel: homa que sofe<r>rà flux de *esperma* serà no-nèdeu e levors sia jutgat aquest vici <c>on tangut n'és»; *AlcM* hi afegeix cites de Cauliac i dels *Quesits* d'Albert el Gran, i d'*espirma* en la Manescalia de Díeç. S'ha de creure que tant la forma *espelma*, amb *l*, com la translació al significat 'candela', deuen ser més antics que no sembla per les dades que en tenim en cat., si judiquem per diversos parlars cast. d'Amèrica i del Cantàbric.

Quant a l'Amèrica hispana, la forma *espelma*, en efecte, és comuna a certes parts de Mèxic, a Guatemala, Costa Rica, Nicaragua, Colòmbia, Equador i Xile, veg. RJCuervo (*Obras Inéditas*, 55); Rosenblat (*Bibl. Dial. Hi-Am.* I, 175n.); Lemos, *Barbarismos Fon. del Ecuador*, 1922, 13-4; Carlos R. Tobar, *Consultas al Dicc. de la Lengua* (Bna. 1907), que no solament ho localitza a l'Equador sinó que dona cites de *vela de esperma* en clàssics castellans. No sé si és forma exacta o normalitzada *esperma* usada per a 'can-

dela' pel vigorós novel·lista colombià Eustasio Rivera: «Cual se agota una *esperma* invertida, sobre su llama ---» (*Vorágine*, p. 225); així també en Sundheim, *Vocab. de la Costa Atlántica de Colombia*. Però la forma *espelma* també s'usa en el castellà de Biscaia, i, almenys a l'alta Montaña de Santander, i si bé no sé si arriba a tenir el significat de 'candela', sí que és almenys la matèria de la candela: «--- ten cudiau con la vela, que mos llenas de *espelma!* —Home, disimula un pocu, y si no, sube tú a jacer de candilero», en una narració de F. Gonzales, inclosa en el llibre *Cabuérniga*, p. 58.

DERIV.: *Espelmada. Espelmer. Espermar* [S. XIV]. *Espermàtic* [c. 1500, *AlcM*]. *Espermatina. Espermattitzar*.

CRP.: *Espermatocele* [-*ela*, Lab. 1839]. *Espermatòfita*, amb *φυτόν* 'vegetal'. *Espermatologia* [id.]. *Espermatosoria* [1868, *SLitCosta*]. *Espermatozoari* i *espermatozoide* [DOrt.], *espermatozou* [DFa.], formats amb *ζῷον* 'animal', *ζωάριον* 'animaló'. De la mateixa arrel grega: *espora* [DOrt.], pres del gr. *σπορά* 'llavor', *esprula* 'espora petita' [DFa.], +*esporulació* que Ed. Fontserè afegia (c. 1925) al seu DOrt.; *esporàdic* [1868, *SLitCosta*, aplicat només a malalties]; del gr. *σποραδικός* 'dispers', que també deriva de *σπερῶ* en el sentit de 'dissemino'.

CRP.: *Esporangi*.

Espeloiar, V. peloia (PÈL)

ESPELT, amb les seves variants *espeut, espit, espet*, provinents totes de les dues formes germàniques SPEUT i *SPITUS, que designen totes dues una asta de llança, un ast de rostir, i objectes semblants. □ 1.ª doc.: *espid* (llatinitzat *espidi*), 1022; *spelt*, 1417; *espet*, com a nom de peix, 1313.

En un doc. de 1022 del *Cartulari* de St. Cugat deu tractar-se d'una part de metall en l'arada, prop de la rella, potser l'espigó: «relia cum suo aper, *espidi* ferreo» (potser hauria valgut més separar *cum suo aper* e *spidi ferreo*, puix que tant *relya* com *aper* estan en català pur i per tant no és estrany que hi hagi *e* i no ll. *et*) (II, p. 133). En l'inventari d'Anfós el Magnànim de l'any 1417 tenim, en canvi, la forma bàsica *speut* amb la *y* consonantitzada en *l* (a la manera de *delme, arrel, malait*, etc.), i amb el significat de 'llança porquera, asta o bastó': «item una lansa en què ha un ferra, que serveix al dit senyor con va a cassa de munt; item un *spelt* que servex al dit senyor per la damunt dita rahó» (Faraudo, *Misc. Fabra*, p. 153).

AlcM suggereix que vingui d'aquest mot el nom del veïnat o llogaret de L'Espelt, entre Igualada i Jorba, que s'anomena ja L'Espelt en el cens de Pere III, de 1359 (*CoDoACA* XIII, 36): passant-hi vaig sentir-lo anomenar *l'espèl* en els anys 1925-32, i el paisatge de terrers cantelluts (on l'erosió sovint deixa cons esprimatxats a manera d'agulles) no em sembla oposar-se a la idea, per més que es vegin altres possibilitats. En el doc. de monedera valenciana de 1459 (BDC XXIV, 122), «hun *spelt* o staquador de ferre per adreçar